

Kultura informacyjna komponentem kultury pracy

Wprowadzenie

We współczesnych badaniach pedagogicznych, realizowanych w różnych dyscyplinach pedagogiki, pojawia się wiele zróżnicowanych koncepcji badania relacji **człowieka do jego pracy**. Zadania nie należą do łatwych przede wszystkim dlatego, iż zarówno człowiek – jako obiekt badań, jak też praca – również jako obiekt badań są przedmiotem zainteresowań różnych dyscyplin naukowych, dla których wyróżnikiem ich tożsamości jest respektowany przez przedstawicieli tej dyscypliny punkt widzenia. A w tym przypadku obydwie kategorie nie szczędzą badaczom trudności wynikających z ich zmienności i wielowymiarowości.

Nie bez znaczenia dodać należy dwie uwagi. Pierwsza – to fakt, iż obydwie kategorie w świetle uzyskiwanych wyników badań zmieniają swoje oblicze. Badania dotyczące człowieka zaowocowały różnymi teoriami starającymi się wyjaśnić jego fenomen. Wyniki badań nad pracą człowieka także dostarczają nam danych wskazujących na ciągle nowo odkrywane zjawiska i prawidłowości. Druga uwaga dotyczy tego, że aktywność człowieka niezależnie od jej rodzaju modyfikowana jest przez środowisko, w którym jest ona urzeczywistniana. A środowisko to zmienia swoją treść merytorycznie i znaczeniowo. Człowiek współcześnie podejmuje bowiem takie działania, o których jego poprzednicy nawet nie mogli i nie umieli marzyć. Ponadto działania te są niezmiernie mocno zinstrumentalizowane. Technika współczesna wykorzystywana przez człowieka w niczym niemal nie przypomina techniki z minionych lat. W strukturze środków techniki znaczące miejsce zajmują nowoczesne technologie informacyjne. Przez to charakter aksjologiczny działań człowieka jest także inny. Ubogacenie środowiska pracy i życia człowieka nowymi komponentami zmienia bowiem całą przestrzeń aksjologiczną.

Nie wnikając szerzej w omawiane kwestie, zauważmy, że w kulturze pracy, jak w soczewce, koncentrują się całe syndromy wartości osobowych, które stanowią o kulturze osobowej (osobistej) człowieka, kulturze ogólnej człowieka (poznawczej, społecznej, prawnej, politycznej). Należą do nich także: kultura organizacyjno-prakseologiczna, kultura techniczna i wreszcie kultura informacyjna oraz kultura informacyjna. Zauważyć należy, iż jak dotychczas cały system problemów wynikających z tak rozumianej kultury pracy nie był przedmiotem badań szczegółowych.

1. Wszechobecność technologii informacyjnych

W konwencji terminologicznej dydaktyki informatyki często stosujemy pojęcie *kultura informatyczna* i *kultura informacyjna*. Nie zawsze jesteśmy świadomi tego, że pojęcia te zmieniają swoją treść wraz ze zmianami, jakie dokonują się zarówno w technice współczesnej (w tym w informatyce, a szczególnie w technologiach informacyjnych) i jej odniesieniach do kultury oraz cywilizacji.

Nie mniej istotne są także zmiany, jakie zachodzą we wszystkich dyscyplinach naukowych zajmujących się badaniem człowieka i odniesień uzyskanych wyników do różnorodności zjawisk z jakimi się człowiek spotyka, w tym przemiany w naukach pedagogicznych i współczesnej pedagogice. Dookreślenie tych kwestii pozwoli nie tylko na jednoznaczność w formułowaniu twierdzeń i ich interkomunikację. Umożliwi przede wszystkim zbliżenie stanowisk metodologicznych w prowadzonych i planowanych badaniach naukowych z tego zakresu problematyki przez badaczy z różnych środowisk naukowych. Z tych powodów, ale także w związku ze zmianami modelu cywilizacyjnego i rozwijaniem się cywilizacji informacyjnej pilnie potrzebna jest refleksja nad treścią pojęć: *kultura informatyczna* i *kultura informacyjna*. Ważne jest też określenie relacji tych treści do takich pojęć, jak: *kultura*, *kultura ogólna*; *kultura osobista* (w tym *poznawcza*), *kultura techniczna*, *kultura pracy*, *kultura prakseologiczna (organizacyjna)*, *kultura ekonomiczna*. Interesujące są także powiązania tych pojęć z siatką pojęciową teleologii wychowania, w tym teleologii edukacji informatycznej i informacyjnej.

We współcześnie funkcjonujących społeczeństwach trudno byłoby nam wskazać takie środowiska życia i pracy człowieka, w których nie byłoby ingerencji technologii informatyki¹. Mowa jest tutaj o dwóch grupach tych technologii: technologiach **informatycznych** dotyczących sprzętu i urządzeń informatyki; technologiach **informacyjnych** związanych z wszelkimi formami zarządzania i gospodarowania informacjami.

Upowszechnienie rozmaitego rodzaju sprzętu informatycznego ubogaca, a przez to zmienia jego jakość środowiska życia i pracy człowieka. Korzystanie z tego wielorakiego sprzętu wymaga odpowiednich kompetencji i **kultury technicznej (informatycznej) na poziomie użytkowników sprzętu informatycznego**. Wymagane kompetencje obejmują zarówno niezbędny **zasób wiedzy**,

---

¹ Współcześnie **informatyka** obejmuje: 1) dyscypliny naukowe, dotyczące przetwarzania informacji przy użyciu środków technicznych (komputerów); 2) podstawy konstrukcji maszyn cyfrowych, podstawy programowania, teorie języków programowania, teorie systemów operacyjnych, podstawy organizacji banków danych, teorię sieci teleinformatycznych, podstawy użytkowania elektronicznych maszyn cyfrowych. Opiera się na zasobach pojęć podstawowych i metod zaczerpniętych z logiki formalnej, algebry, lingwistyki matematycznej, teorii procesów przypadkowych, statystyki matematycznej itp.; 3) dziedzinę działalności gospodarczej związaną z produkcją komputerów i ich oprogramowania, budową systemów informatycznych i ich zastosowaniami w gospodarce. W perspektywie informatyka obejmować będzie sterowanie procesami technologicznymi, transportowymi itp.

umiejętności, jak i motywacji do racjonalnego wykorzystywania sprzętu niezbędnego dla realizacji postawionych zadań. Ot choćby jeden przykład – w każdym przypadku niezbędna jest konfiguracja danego sprzętu. To trzeba umieć wykonać, do tego jest niezbędna wiedza (w tym czytanie ze zrozumieniem instrukcji użytkownika) i przekonanie o potrzebie personalizacji takich ustawień sprzętu, który pozwala z satysfakcją z niego korzystać. Te kwestie należy rozważyć mówiąc o technologiach informatycznych i kulturze informatycznej.

Inny przykład dotyczy kompetencji w posługiwaniu się wyszukiwarkami i multiwyszukiwarkami informacyjnymi. Te popularne strony internetowe zawierają odpowiednie oprogramowanie z interfejsem WWW, umożliwiające znajdowanie informacji w sieci. Są przyjazne dla użytkowników i w zdecydowanym stopniu wspomagają człowieka w jego poszukiwaniach niezbędnych informacji. Ale przecież każda z odmian użytkowanych przeglądarek ma swoje wady i zalety. Każda z nich dostarcza bardziej i mniej prawdziwych informacji. Stąd kompetencje związane ze sprawnym posługiwaniem się wyszukiwarkami należą do kompetencji informacyjnych (komponentu technologii informacyjnych), a przez to związane są z kulturą informacyjną. Obejmują one, przykładowo sprawę ujmując: znajomość różnych typów przeglądarek, umiejętność wyszukiwania znaczenia leksykalnego danej nazwy czy pojęcia, wyszukiwania całych fraz, umiejętność korzystania z pomocniczych operatorów, które dookreślają teren naszych poszukiwań; wyszukiwanie plików określonych typów (TXT, DOC, PDF, PPT, JPG, GIF); wyświetlanie zaindeksowanych stron lub stron zawierających określone słowo; wyszukiwanie synonimów, cytatów; nie mniej ważne dla określenia poziomu rzetelności informacji są dane dotyczące informacji o otworzonej stronie czy o zdjęciach i filmach. Umiejętności z tym związane należą do zbioru umiejętności opisujących tę kompetencję z zakresu technologii informacyjnych.

Wszechobecność informatyki wywołuje zmiany w treściach oraz systemie relacji między zjawiskami współczesności. Dotyczy to w bardzo znaczącym stopniu pracy człowieka. Jednocześnie w tym kontekście wyraziście daje się zauważyć **potrzeba stopniowania poziomu kultury informatycznej**. Wychodząc od poziomu elementarnego (laika, poziom zerowy – brak kompetencji), poprzez stopnie pośrednie racjonalnego użytkownika do poziomu eksperta.

Te dwie omawiane tutaj kategorie: praca i człowiek są szczególnymi obiektami badań wielu dyscyplin naukowych. Ale to, co nas interesuje w tym opracowaniu, to fakt, iż obydwie są nazwami określonych wartości. One wpisane są na trwałe w osobową przestrzeń wartości każdego człowieka, niezależnie od etapu, na jakim on aktualnie się znajduje w biegu swojego życia.

Aksjologiczny ogląd każdej z tych kategorii powoduje, że zjawiska generowane przez pracującego człowieka są znacznie bogatsze. Z takim właśnie faktem spotykamy się w badaniach *kultury pracy*, a w istocie w badaniach *kultury pra-*

cującego człowieka. Warto zwrócić uwagę na te dwa pojęcia i ich bliskoźnaczość, lecz nie jednoznaczność.

2. Aksjologiczny punkt widzenia na kulturę pracującego człowieka

Bez wątplenia, analiza zjawisk dotyczących kultury, kultury pracy i kultury pracującej osoby wskazują, iż są to kategorie obecne zawsze w przestrzeni wartości człowieka. **Kultura** jest swoistym wynikiem aktywności człowieka, który jest jej twórcą i dzięki niej staje się, rozwija się jako człowiek. Wartości są podstawową treścią każdej kultury. **Praca** jest splotem postępowań człowieka ukierunkowanym na doskonalenie siebie i świata. Już samo pojęcie *doskonalenie* umiejscawia pracę w świecie wartości. Twierdzimy, iż praca osoby ludzkiej jest nie tylko wartością, ale to dzięki niej mogą urzeczywistniać się wszelkie inne wartości.

Z dużym przekonaniem możemy formułować twierdzenie, iż **postawa człowieka wobec wartości jest wyrazem jego kultury osobowej**. Postawy człowieka wobec pracy są kategoriami wskaźnikowymi jego kultury pracy. W badaniach należy nadać im empiryczny (wskaźnikowy) wymiar. Uznając, iż spośród wielości wartości obecnych w przestrzeni aksjologicznej najistotniejsze są wolność, odpowiedzialność i godność, to postawy badanego człowieka do tych kategorii wyznaczają poziom jego kultury wobec pracującego człowieka. Poszukiwać zatem musimy odpowiedzi na pytania o to, w jakich zjawiskach pracy najwyraźniej każda z tych kategorii się urzeczywistnia?

3. Wielowymiarowość kultury pracy

Kultura pracy jest kategorią wielowymiarową, której treść bezpośrednio wiąże się z tymi systemami działań, które wynikają z fundamentalnej misji pracy człowieka, na którą składają się: współuczestnictwo w doskonaleniu człowieka i doskonaleniu świata.

Nie można być bowiem dobrym pracownikiem, to jest pracownikiem o wysokiej kulturze pracy, nie będąc dobrym człowiekiem, o wysokiej kulturze osobistej (osobowej). Nie podlega więc wątpliwości twierdzenie, że **kultura osobowa jest fundamentalnym komponentem kultury pracy**. Co oznacza jednak stwierdzenie, że tego oto człowieka charakteryzuje niska (wysoka) kultura osobista? Mówiąc o dążeniach człowieka w biegu całego życia do rozwoju i doskonaleniu siebie, mamy na uwadze przede wszystkim świadome samookreślanie człowieka, samopoznawanie, samoopis, samoocenę. Konieczny jest więc na początku zapis stanu osiągnięć już uzyskanych. To wymaga kompetencji związanych z poczuciem własnej wartości, a przez to z rozumieniem siebie. To te komponenty tworzą tzw. **osobową kulturę człowieka**.

W zależności od wyników tych działań niezbędne są kompetencje do wdrożenia procesów doskonalenia siebie, czyli procesów dochodzenia do pełni swojego człowieczeństwa. Zmiana jakości człowieka jest procesem złożonym i ca-

łożyciowym. Czy i jak człowiek te zadania formułuje? Jak człowiek podchodzi do tych zadań? Jaki ma do nich stosunek? Dobrze określone cele wyznaczają treść antycypowanych stanów rzeczy, do których te procesy mają doprowadzić. Organizacja własnej aktywności wymaga nie tylko wiedzy i umiejętności, ale przede wszystkim silnej woli, chęci dążenia do zmian w samym sobie. Ukazuje się w tym miejscu obszerna problematyka **kompetencji prakseologicznych**, które jako kolejne wpisują się w strukturę kultury człowieka.

Doskonalenie siebie jako człowieka jest warunkiem wstępnym do tego, aby doskonalić siebie jako pracownika (kompetencje miękkie). **Osobowa dojrzałość człowieka** warunkuje procesy rozwoju zawodowego i **dojrzałości zawodowej**.

Pytania, które należy postawić, wiążą się z obecnością technologii informacyjnych w czasie i przestrzeni omówionych procesów. Innymi słowy pytamy: **czy i na ile technologie informatyczne i informacyjne mogą współprzyczyniać się do doskonalenia człowieka?**

Dobry pracownik to osoba dobrze przygotowana do tego, aby potrafiła w pełni wykorzystywać całe dostępne i zmieniające się już dosyć często instrumentarium techniczne charakteryzujące technologie wykorzystywane w danej pracy zawodowej (kompetencje zawodowe). Współcześnie każdy rodzaj pracy realizowanej przez człowieka jest bardzo mocno zinstrumentalizowany. Inaczej mówiąc, człowiek wykorzystuje w swojej pracy osiągnięcia techniki współczesnej. **Kultura techniczna jest w ten sposób naturalnym kolejnym komponentem kultury pracy**. Do tej charakterystyki dodajmy kolejny konieczny komponent kultury pracy. Jest nim **kultura ekonomiczna**.

4. Eksplikacja pojęcia kultura informacyjna

Do tego, co już powiedziano, dodajmy kilka uwag uszczegółwiających omawiane pojęcia. Informatyka jest obecnie zespołem dyscyplin naukowo-technicznych, których przedmiotem badań jest ogół zjawisk, jakie występują w procesach gromadzenia, przetwarzania, przechowywania, przesyłania i udostępniania, prezentowania, wykorzystywania w procesach komunikacji między obiektami, systemami i ludźmi różnego rodzaju informacji. Wyjaśnianie prawidłowości związanych z wymienionymi procesami umożliwia projektowanie metod optymalnego ich przebiegu, a także projektowanie i konstruowanie, a po tym wytwarzanie i eksploatację środków technicznych zdolnych te procesy realizować².

Dosyć często spotyka się określenie **technologia informacyjna** (ang. *information technology*), połączenie zastosowań **informatyki** z technikami komuni-

---

² Informatyka (na wzór **automatyka** od łac. *informare, -atum* „obrazowo opisać”): 1) ogół metod tworzenia, przetwarzania i przekazu informacji, wykorzystywanych m.in. w technice, ekonomii, genetyce; 2) nauka zajmująca się komputerami oraz tworzeniem, przekształcaniem i przekazywaniem informacji (danych), tworzeniem programów wykorzystujących zawarte w nich informacje do określonych działań, por. *Słownik wyrazów obcych*, red. I. Kamińska-Szmaj, wyd. Europa, 2001.

kacji (technologia informacyjna i komunikacyjna). Traktuje się ją jako podłoże wszelkich działań współczesnej gospodarki i nauki, lokomotywę koniunktury (do 40% miejsc pracy w krajach rozwiniętych), szansę na ekonomizację i racjonalizację poczynań w skali globalnej [Płoski 1999]. W polskiej konwencji terminologicznej stosuje się w tym przypadku pojęcie *teleinformatyka* lub *telematyka*. Ekspozuje się w ich treści to, że są one połączeniem informatyki z innymi technologiami, które współdziałają z nią i mają wpływ na jej stosowanie w społeczeństwie. Tak rozumiane technologie nazywane są także „technologiami definiującymi społeczeństwo informacyjne” [Juszczak 1998: 11]. Dodajmy więc, że nie mamy do czynienia z jedną, lecz z całym systemem technologii. Ponadto w określaniu treści pojęcia *technologie informacyjne* zwrócić należy uwagę na treść obydwu komponentów tego dwuatrybutowego pojęcia. W tym przypadku pojęcie *technologia* oznacza za J.G. Backmanem dziedzinę integrującą – najkrócej mówiąc – odpowiedzi na pytania: **Co? Z czego? Jak?** chcemy działać (przesyłać, przechowywać, przetwarzać itd.) [Furmanek 1998: 21]. Każdemu z tych celów działań odpowiadają różne technologie (np. technologii zapisywania informacji mamy przynajmniej kilka).

Informatyka jest nierozdzielnie związana z jednej strony z matematyką, z drugiej zaś z szeregiem dyscyplin technicznych, w tym z elektroniką, zwłaszcza z mikroelektroniką, a ostatnio także z optoelektroniką, fotoniką i elektroniką kwantową. Gwałtowny rozwój, choćby tylko tych wymienionych wyżej dyscyplin, jaki dokonuje się w ostatnich latach, oddziałuje na wszystkie dziedziny życia człowieka, wyznacza w istotny sposób wymiary rewolucji globalnej. W rozwoju i upowszechnieniu znaczenia osiągnięć informatyki wyraźnie widać sens twierdzenia, że istota techniki leży poza nią samą. A jej wszechobecność jest znamioną cechą współczesnego jej charakteru. Wywarła ona istotny wpływ na wszystkie dziedziny życia i na całość życia wielu społeczeństw. Praktycznie trudno wymienić obszar naszego życia, w którym informatyka byłaby nieobecna³.

Z uwagi na to, że w coraz wyraźniejszym stopniu problemami związanymi z procesami informacyjnymi zajmuje się coraz większa liczba osób, można stwierdzić, że powstaje **społeczeństwo informacyjne**. W tym też kontekście mówimy o cywilizacji informacyjnej.

Problematyka wspomagania rozwoju kultury pracowniczej – kultury pracy zawodowej – stanowi przedmiot zainteresowań współczesnej pedagogiki pracy. Przyjmujemy w tym względzie pogląd, iż pojęcie to stanowi syndrom dyspozycji człowieka ujawnianych w procesach pracy, a interpretowanych i ocenianych przez pryzmat dominujących wartości. Wszak już słowo *kultura*, stanowiące integralny komponent omawianego pojęcia, implikuje do odniesień aksjologicz-

---

³ Wyraźnie te zjawiska ukazują dwa kolejne raporty przygotowane dla Klubu Rzymskiego, a są to: *Mikroelektronika i społeczeństwo. Na dobre czy na złe?* (1987), *Pierwsza rewolucja globalna* (1992).

nych. Wartości są treścią każdej kultury. Dodajmy, iż praca człowieka jest także szczególnym rodzajem wartości i źródłem wartości.

W odniesieniu zaś do kultury informatycznej i informacyjnej obserwujemy swoisty zamęt pojęciowy. Warto zatem zauważyć, iż pojęciami węzłowymi są w tym przypadku *kultura* i *technologia*. Pierwsze z nich, jak zauważyłem, ukierunkowuje nas na wartości. Drugie zaś kieruje naszą uwagę na trzy kwestie konstytutywnie wpisujące się w pojęcie technologia, tj. co, z czego i jak wykonać (zrealizować) zadania danej pracy zawodowej. Celowość działań – ukierunkowuje na teleologię (co może być interpretowane w konwencji prakseologicznej), użyteczność działań i uzyskanych wyników (owe: **po co? i z czego?**). Z kolei komponent odpowiedzi na pytanie: **Jak?** ukierunkowuje nasze analizy na metody i środki działania.

Konkludując, trzeba wyraźnie rozróżnić – w nas interesującym przypadku – wszystko to, co wiąże się z metodami i sprzętem informatyki i co stanowi odniesienie do treści kultury informatycznej, od tego, co stanowi **tworzywo** będące obiektem działalności, w tym przypadku informację. Nie należy więc mieszać pojęć technologii informatycznych z technologiami informacyjnymi. Podobnie jest z treścią pojęć kultura informatyczna i kultura informacyjna. Pierwsza z nich ujawnia się w relacjach człowiek – sprzęt informatyki, druga w relacjach człowiek – informacja.

5. Alfabetyzacja informacyjna a kultura informacyjna

Z pojęciem kultury informacyjnej ściśle związane są terminy **alfabetyzacji informacyjnej i alfabetyzacji informatycznej**. Pierwszy z nich (*information literacy*) oznacza zespół umiejętności umożliwiających rozpoznanie zapotrzebowania na informacje oraz jej lokalizowanie, ocenę i efektywne wykorzystanie. Określa też umiejętność dotarcia do informacji, umiejętność jej oceny i wykorzystania informacji z różnych źródeł. Dlatego osobami sprawnie korzystającymi z informacji są te, które wiedza, jak się uczyć, jak znaleźć potrzebne informacje i te, które są przygotowane do ustawicznego samokształcenia. **Alfabetyzacja informacyjna** jest też ujmowana jako suma pojęć: *computer literacy, technical literacy i digital literacy*. Jest wówczas pojęciem nadrzędnym w stosunku do innych bliskich terminów związanych z technologiami informacyjnymi, np. do alfabetyzacji informatycznej, nazywanej także alfabetyzacją komputerową.

Information literacy ujmowana jako kompetencja informacyjna skupia się na zawartości informacji, komunikacji, analizie, wyszukiwaniu informacji i jej ocenie. Zatem kultura informacyjna obejmuje alfabetyzację informacyjną rozumianą holistycznie, natomiast kultura informatyczna zajmuje się jej wydzielonym aspektem, czyli **alfabetyzacją komputerową**.

Alfabetyzacja informacyjna rozumiana jako zespół kompetencji informacyjnych stanowi podstawę wykształcenia ludzi twórczych, umiejących dostosować się do zmian spowodowanych szybkim tempem rozwoju technologii informa-

cyjno-komunikacyjnych. Uważa się je za fundamentalny składnik wykształcenia, traktując na równi z umiejętnością czytania i pisanie [Szewczyk 1996].

Alfabetyzacja informacyjna stanowi punkt wyjścia do tworzenia kultury informacyjnej. Pojęcie kultury informacyjnej [Furmanek 2002a: 113–128] wywodzi się z kultury pracy, rozumianej jako układ wartości, norm, reguł, zwyczajów i obyczajów regulujących zachowania pracowników w procesie pracy oraz rezultatów tych zachowań, mających wpływ na nich samych oraz na otoczenie. Kulturę techniczną traktuję jako część kultury pracy, przy czym przez to pierwsze pojęcie rozumiem system stałych skłonności i sprawności woli człowieka umożliwiające mu godne wykorzystywanie wytworów i utworów techniki występujących w otaczającej go rzeczywistości, w celu zmiany jakości życia swojego i innych ludzi. Wyraża się ona we względnie trwałych i pozytywnych postawach wobec zjawisk techniki, twórców i wytwórców techniki oraz opanowanej wiedzy technicznej, ale przede wszystkim w etycznych zachowaniach oraz postępowaniach człowieka w różnych sytuacjach technicznych [Furmanek 2002b: 64]. Dlatego też sprawność w posługiwaniu się środkami informatyki jest tylko dodatkiem do systemu wiedzy i umiejętności posługiwania się informacjami w życiu człowieka. Na ten aspekt kultury informacyjnej zwraca uwagę także M. Kuras, sygnalizując, że pojęcie kultury informacyjnej jest w naszej praktyce informatycznej jak gdyby zupełnie nieistotne i chociaż dużo mówi się na temat działań niwelujących analfabetyzm informatyczny, to jednak nie przywiązuje się znaczenia do kształtowania umiejętności korzystania i przekazywania informacji. Problem ten rozpatruje także T. Goban-Klas podkreślając, że największą trudność sprawia selekcjonowanie otrzymanej informacji i układanie jej w całość realizującą zamierzony cel [Goban-Klas 1999]. Alfabetyzacja komputerowa, w sensie korzystania ze sprzętu i oprogramowania, jest wbrew pozorom nie trudna do opanowania. Dlatego należy uczyć twórczej pracy z informacją. W związku z takim podejściem kulturze informacyjnej jako systemowi postaw człowieka wobec roli informacji i technologii informacyjnych w rozwoju współczesności przypisuje się znaczenie szersze zakresowo od treści pojęcia kultura informatyczna.

To nowe postawienie sprawy przez A. Szewczyk [1996]. Łączy ona pojęcie kultura informacyjna z kulturą piśmienniczą, literacką, związaną z czytelnictwem i czytaniem ze zrozumieniem. Natomiast kulturą informatyczną określa tę jej część, która wiąże się z wykorzystaniem środków informatyki.

Pomieszczenie takich pojęć, jak: kultura informacyjna z kulturą informatyczną, technologia informacyjna lub technologie informacyjne z technologiami informatycznymi lub informatyką, alfabetyzację informacyjną z alfabetyzacją informatyczną (komputerową), umiejętności informacyjne z umiejętnościami technologii informacyjnych, powoduje utożsamianie ich wszystkich z posiadaniem kompetencji w zakresie wszechstronnego posługiwania się informacją w formie elektronicznej. Takie podejście wpływa m.in. na podejmowanie badań

nad kulturą informacyjną wydzielonych populacji, głównie w aspekcie stosowania przez nie narzędzi i systemów informatycznych oraz korzystania z informacji w formie elektronicznej.

Przykładów braku takiej ostrości widzenia dostarcza nam lektura rozmaitych publikacji dotyczących tej problematyki. I tak pojęcie *kultury informatycznej* A. Szewczyk interpretuje (m.in.) jako:

- 1) **umiejętność** doboru właściwych narzędzi informatyki do rozwiązywania określonych zadań;
- 2) przyswojenie i prawidłową interpretację podstawowych terminów i pojęć informatyki w zakresie, jakim powinien dysponować użytkownik;
- 3) orientację w nowych tendencjach i technologiach informatycznych;
- 4) **umiejętność** uczenia się i znajdowania źródeł informacji o nowych możliwościach wykorzystania komputera;
- 5) **nawyki** prawidłowego obchodzenia się ze zbiorami danych (problem bezpieczeństwa informacji);
- 6) **umiejętność** takiego precyzowania problemów, aby dało się je rozwiązać narzędziami informatyki;
- 7) **umiejętność** posługiwania się podstawowymi dostępnymi dla użytkownika środkami technicznymi, np. klawiatura i mysz;
- 8) przekonanie, że sprzęt i oprogramowanie muszą być traktowane łącznie jako jedno (informatyczne) narzędzie [Szewczyk 1996].

Mamy w tym zapisie dużą niejednorodność komponentów tak rozumianej kultury informatycznej oraz próbę jednoczesnego objęcia jego treścią tego, co stanowi treść kultury informacyjnej. W odniesieniu do organizacji, które z uwagi na intensywność wykorzystania nowoczesnych technologii teleinformatycznych i ich wagę w bieżącej działalności są w pewien sposób od nich uzależnione, zasadne wydaje się włączenie do procesów zarządzania swoistego obowiązku monitorowania kultury informatycznej. Pozwoli to wykrywać niepokojące sygnały, które mogłyby zaważyć na losach firmy, np. w kontekście wprowadzania kolejnych strategicznych innowacji, zwłaszcza w obszarze informatycznym podmiotu. Konieczność analizy sprawia, iż dla sprawności jej przeprowadzania i optymalnego wnioskowania wśród składowych kultury informatycznej można wyróżnić: piśmienność informatyczną, czyli inaczej kulturę na podstawowym poziomie operacyjnym w informatyce oraz świadomość informatyczną – nastawienie do zmian i świadomość możliwości technologii informacyjnych w funkcjonowaniu i rozwoju podmiotu.

Przedmiotem badań w zakresie problematyki kultury informacyjnej będą jednak tylko te dobra kultury, które w procesie edukacji oceniane mogą być pozytywnie i zalecane są do stosowania oraz propagowania. Termin kultura informacyjna jest stosowany w ujęciu wartościującym. W potocznym użyciu określenie „brak kultury informacyjnej” stosować powinno się do użytkownika, którego zachowanie odbiega od przyjętych zasad, a więc oceniane jest negatyw-

nie. Nieetyczne lub niezgodne z uznanymi normami zachowania użytkowników nie wykluczają ich z zakresu kultury, ale nie stanowią przedmiotu badań kultury informacyjnej. Kultura informacyjna łączyć się powinna z dobrami kultury, którym użytkownik informacji przypisuje ważną rolę, dąży do ich osiągnięcia, odnosi się do nich z szacunkiem.

W ujęciu socjologicznym kultura stanowi pewien wydzielony „obszar” życia i działalności określonej zbiorowości ludzkiej. Stanowi zarazem jej własność, wyznaczając sposób myślenia i zachowania jej członków. Socjologia i antropologia mają obecnie wspólny przedmiot badań, zatem, jak pisze M. Filipiak [1996] – różnicy należy szukać w formalnym przedmiocie badań i uznaniu, że socjologia bada zjawiska kultury w ścisłym powiązaniu z podłożem społecznym. Dlatego przedmiotem badań kultury informacyjnej są użytkownicy informacji określani jako zespół osób lub osoba fizyczna, względnie prawna, wykorzystująca informacje w pracy naukowej lub w praktyce, przy czym przez praktykę należy rozumieć zarówno działania zawodowe, jak i zmierzające do przygotowania do zawodu [Batorowska, Czubała 1996: 38].

Kultura informacyjna jest określonym sposobem korzystania z informacji, ukształtowanym przez świadomość informacyjną użytkownika, wartości, które uznaje, postawy, które reprezentuje, motywy, które nim kierują.

Winna być pożądaną częścią nie tylko kultury pracy i kultury technicznej, ale też ekonomicznej, zdrowotnej, politycznej, osobistej itp. Określa bowiem, jakie zachowania informacyjne są z punktu etyki pożądane i pozytywnie oceniane, jakie wzory tych zachowań włączyć do kodeksu człowieka o wysokiej kulturze informacyjnej, jakie postawy względem informacji powinny charakteryzować jej użytkowników, jakie reprezentują oni wartości, jaki powinni osiągnąć poziom świadomości informacyjnej.

Zatem kultura informacyjna to zespół wyselekcjonowanych zachowań użytkowników informacji, występujących podczas samodzielnego i efektywnego uczenia się, ocenianych w procesie edukacji pozytywnie, podporządkowanych społecznym wzorom i modelom oraz przedmiotów i innych wytworów stanowiących rezultat tych zachowań wynikających z uczestnictwa w procesie informacyjnym. Zachowania te wynikają ze sposobu korzystania z informacji oparte go na etyce i charakteryzującego osoby dojrzałe informacyjnie. Powstają w wyniku działania zespołu czynników motywacyjnych i instrumentalnych.

6. Zasadność badania świadomości informatycznej

Świadomością informatyczną określamy zbiór postaw i przekonań pracowników danej organizacji względem szeroko rozumianych innowacji w sferze informatycznej, a tym samym określony poziom akceptacji lub negacji już zrealizowanych, ale też, co szczególnie istotne, planowanych przedsięwzięć informatycznych.

Świadomość informatyczną można wstępnie zdefiniować jako wyróżnione (wybrane) składowe kultury informatycznej odnoszące się do prawidłowego postrzegania zadań, celów i szans rozwojowych dla danej organizacji w wyniku postępującej informatyzacji w oparciu o (nowe) narzędzia, zarówno sprzęt, jak i oprogramowanie usprawniające funkcjonowanie danego podmiotu. W procesie poszukiwania miar można założyć trzy podstawowe poziomy świadomości informatycznej tożsame z odbiorem zmian informatycznych [Kłoskowska 1983].

Świadomość informatyczna może być też postrzegana jako umiejętność stawienia czoła nowym sytuacjom i radzenia sobie z nimi na bazie znajomości procesów znajdowania i wykorzystania potrzebnej informacji przy wykorzystaniu nowoczesnych technologii teleinformatycznych. Ta wyjątkowa własność procesu różni się w zależności od osoby. Rezultatem takiego doświadczenia wysokiej świadomości informatycznej jest efektywne działanie, rozwiązanie problemu czy podejmowanie właściwych decyzji.

Zakończenie

W końcowej części niniejszego opracowania zauważyłem, iż w istocie rzeczy regulacyjną funkcję w omawianych procesach rozwoju kultury informacyjnej jako komponentu kultury pracy pełni świadomość informatyczna i informacyjna. To ukierunkowuje nasze dalsze rozważania na kwestię relacji świadomości do innych struktur osobowych. Przez to zaś na problem charakterystyki omawianych zjawisk z punktu widzenia przyjętego za metazałożenie naszych analiz modelu człowieka. Koncentrując się na integralnym modelu człowieka, pytać będziemy o formy i zakres wspomagania rozwoju cielesności, sfery poznawczej i duchowej człowieka przygotowywanego (gotowego) do pracy.

Jednocześnie powyższa uwaga ma dalsze konsekwencje w projektowaniu badań z tej problematyki.

Literatura

- Batorowska H., Czubała B. (1996), *Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej*, Kraków 1996.
- Filipiak M. (1996), *Socjologia kultury. Zarys zagadnień*, Lublin.
- Furmanek W. (1998), *Zrozumieć technikę*, Rzeszów.
- Furmanek W. (2002a), *Kluczowe umiejętności technologii informacyjnych (eksplikacja pojęć)* [w:] *Edukacja medialna w społeczeństwie informacyjnym*, red. S. Juszczak, Toruń.
- Furmanek W. (2002b), *Kultura techniczna i kultura informacyjna. Eksplikacja pojęcia. Konsekwencje metodologiczne* [w:] *Techniki komputerowe w przekazie edukacyjnym*, red. J. Morbitzer, Kraków.
- Goban-Klas T. (1999), *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa – Kraków.
- Juszczak S. (1998), *Metodologiczne podstawy badań empirycznych w informatyce*, Kraków.
- Kamińska-Szmaj I. (2001), *Słownik wyrazów obcych*, Warszawa.

- Kłoskowska A. (1983), *Kultura masowa*, Warszawa.
Mikroelektronika i społeczeństwo. Na dobre czy na złe? (1987), Warszawa.
Pierwsza rewolucja globalna (1992), Warszawa.
Płoski Z. (1999), *Słownik encyklopedyczny – Informatyka*.
Szewczyk A. (1996), *Informatyka – aspekty humanistyczne*, Szczecin.

Streszczenie

Przedmiotem badań w dydaktyce informatyki jest między innymi kultura informacyjna dotycząca kultury ujawnianej w zastosowaniu technologii informacyjnych i kultura informatyczna ujawniana w postawach wobec sprzętu informatycznego. Są to komponenty kultury pracy współcześnie realizowanej przez człowieka.

Słowa kluczowe: pedagogika, kultura, kultura informacyjna, postawy, kultura pracy.

Information Culture as component of the work culture

Abstract

The research in teaching computer science, among others, is information culture. It relates to people culture in information technology of applications and it is revealed in attitudes to IT. These are the components of work culture.

Key words: Pedagogic, Culture, Information Culture, Work culture, attitudes.